

آسیب شناسی چاپ متون (۵)

ناکامی تصحیح

بدون مراجعه به فهرس یا بانکهای اطلاعاتی

به انجام می‌رسد و همزمان، کار ترجمه فهرس خطی خارج ایران و درج در بانک مذکور صورت خواهد پذیرفت و شاید طی چهار سال آینده به شرط تأمین بودن تمام اعتبارات آن، بانک اطلاعاتی نسخه‌های خطی فارسی و عربی موجود در دنیا قابل عرضه و بهره‌برداری همگانی باشد.

۲. فهرست متون چاپی

این فهرست هم شامل حدود ۱۲ هزار مدخل در دو جلد در دست صفحه‌آرایی است و این کار هم - ان شاء الله - تا پایان امسال چاپ می‌شود و روی شبکه جهانی و وب‌گاه میراث مکتوب قرار می‌گیرد، بدین روی، هر پژوهشگری قادر خواهد بود از وجود چاپ یا عدم چاپ متنی که در دست دارد مطلع شود و چه بسا یک متن علاوه بر چاپ سنگی، چاپ‌های دیگری هم داشته باشد که با جستجو در این بانک می‌توان از آن آگاه شد.

۳. فهرست آثار و متون فارسی چاپ شده در شبه قاره

هند و پاکستان

این فهرست هم شامل حدود ۲۰ هزار عنوان کتاب و رساله چاپ شده در شبه قاره تألیف دکتر عارف نوشاهی، در دست صفحه‌آرایی است و امید می‌رود تا پایان امسال با ۱۴

یکی از اهداف و آرزوهای میراث مکتوب، نهایی کردن پایگاه و بانک اطلاعاتی و اطلاع رسانی متون چاپی و نسخه‌های خطی است. سه گام بزرگ در این زمینه برداشته شده و گام‌هایی دیگر نیز با رفع موانع و چالش‌های خواسته و ناخواسته که پیش روست، برداشته خواهد شد و امید است زمانی رسد که هر کس خواست متنی را تحقیق و تصحیح کند، البته چه در ایران باشد، چه ایرانی در خارج باشد و چه ایران دوست در هر جا، از طریق جعبه جادویی رایانه یا شبکه عنکبوتی اینترنت و وب‌گاه (website) میراث مکتوب (mirasmaktoob.ir) بتواند پاسخ و راه حلی بیابد. و اما این سه گام بزرگ:

۱. بانک اطلاعاتی نسخ خطی

خوشبختانه ۲۰۰ هزار رکورد شامل متن قابل جستجوی تمامی فهرس نسخه‌های خطی کتابخانه‌های کوچک و بزرگ موجود در تهران و قم آماده بهره‌برداری است و بزودی روی شبکه جهانی قرار خواهد گرفت. از این طریق همگان می‌توانند با جستجو در این بانک از تعداد نسخ یک اثر در تهران آگاه شوند، لذا تا اندازه‌ای می‌توانند در پژوهش خود نسبت به نسخه‌های اصح و اقدم چاره‌جویی کنند. بخش دیگری از فهرس قم و مشهد و دیگر شهرستانها سال آینده

نمایه تخصصی و فنی در میراث مکتوب چاپ شود. از این طریق می‌توان به متون چاپ شده در شبه قاره نیز پی برد. با این سه بانک اطلاع‌رسانی، هم پژوهشگر و مصحح به نسخه خطی بیشتری دسترسی پیدا می‌کند و هم چنانکه بیشتر چاپ منقح و پاکیزه‌ای از آن شده، دیگر سراغ آن نمی‌رود.

اما آسیب شناسی نبودن چنین بانکهایی هم باید اطلاع‌رسانی شود. مرکز پژوهشی میراث مکتوب هیچگاه مدعی نبوده و نیست که کارهای منتشره‌اش بی‌عیب و نقص است. ولی مدعی است که برای رفع نقایص کار خود، هرگز و از هیچ راه حلی سر باز نزده، از این رو برای این کار، نخست جلسات نقد و بررسی حضوری از این آثار را در سالن کوچک دفتر خود ترتیب داد و به طور جدی به اشکالات اساسی و راهبردی و منهجی خود پی برد و طبعاً برای رفع آنها کوشش بی‌دریغ انجام داده و خواهد داد.

همچنین برای کم کردن دوباره کاریها، هم فصلنامه آینه‌میراث اخبار متون چاپ شده خود و دیگران را درج کرده و می‌کند و هم اخبار متونی که ناشران در دست داشته و دارند را، به اطلاع علاقه‌مندان می‌رساند، ولی چون این کار با هماهنگی و همکاری همه جانبه ناشران و مصححان هیچگاه محقق نشده، باز شاهد دوباره کاریها بوده و هستیم. البته شاید تا حدودی عذر ناشران و مصححان پذیرفتنی باشد از اینکه دوست ندارند قبل از چاپ، کسی از کارهایشان مطلع باشد و آن هم به دلیل اخبار یا خاطرات تلخی است که از "کش رفتن‌ها" یا "سرقت‌های ادبی و کتابی" در جامعه ما در طول این صد سال وجود داشته و دارد؛ ولی این عذر نباید مانع از تداوم حرکت اطلاع‌رسانی شود و خوشبختانه طی سالهای اخیر هفته‌نامه کتاب هفته در صفحات آخر خود، همواره با نویسندگان و مترجمان و مصححان و حتی ناشران گفت‌وگوهای خوبی از کارهای در دست انجام آنها، صورت داده و راه را برای این اندیشه هموارتر کرده است، با این شرایط فکری و روانی، اهل قلم همچنان با دغدغه و اضطراب و نگرانی همراه هستند و باید آنقدر کار اطلاع‌رسانی پرفایده جلوه داده شود تا زمانی رسد که همگان یک رونوشت از خبر طرحها و کارهای در دست انجام خود را به مراکز و نشریات اطلاع‌رسانی - برای جلوگیری از دوباره کاریهای جانکاه - بدهند.

یکی دیگر از آسیب‌های عدم اطلاع‌رسانی، هماهنگ نبودن مراکز پژوهشی و انتشاراتی با یکدیگر است. متأسفانه مراکز علمی، مؤسسات پژوهشی یا ناشران علاقه‌مندی که در حوزه تحقیق و پژوهش متون کهن کار می‌کنند، گویا تعمداً از کارهای هم‌بی‌اطلاعت و این‌بی‌اطلاعی از کارهای تصویب شده، تبعات سوء و عوارض خاص خود را در پی دارد چنانکه گفته شد، و بالطبع از کارهایی هم که در شورای علمی و کتاب یکدیگر به دلایل کاملاً علمی و کارشناسی شده - قابل چاپ دانسته نمی‌شود - هم بی‌اطلاع هستند و این می‌شود که مثلاً "میراث مکتوب" گاه کارهایی که قابل چاپ نیست و حتی تشخیص می‌دهد که مصحح آن صالح و قادر به بازنگری آن کار نیست و یا صلاحیت علمی کافی و لازم برای نوشتن مقدمه و تعلیقات آن را ندارد و برای داوری کار، گاه متحمل مبالغی بیش از یکصد هزار تومان می‌شود و از چاپ عذرخواهی می‌کند، مع هذا مطلع می‌شود همان شخص همان اثر را بدون اجرای اندکی اصلاحات پیشنهاد شده از سوی این مرکز به مؤسسه صاحب نام و مشهوری سپرده و زود هم قرارداد بسته است که مایه تأسف می‌شود. البته این انتظار را از ناشران علاقه‌مند به چاپ متون نمی‌توان داشت، زیرا اغلب، تأیید آنها مبتنی بر مشورت‌های شفاهی یا تشخیص و تأیید خود ناشر است که می‌پذیرد زیر بار هزینه چاپ و نشر آن اثر برود و یا تاوان روش و نگرش خود را بدهد، ولی تأسف زمانی دوچندان می‌شود که همان متن فارسی تصحیح شده، در مؤسسه دیگری به تصویب می‌رسد و در فهرست کارهای زیر چاپ آن مؤسسه در صدر اخبار یا سرزبانها می‌افتد.

این چند سطر را زمانی برانگیخته شدم بنویسم که در نشریه جهان کتاب چشمم به نام کتابی خورد که خبر انتشار آن را درج کرده بود که میراث مکتوب آن را غیر قابل چاپ دانسته بود. البته منکر این نباید بود که گاه نظر کارشناس مؤسسه دیگر، تفاوت دارد و چاپ آن اثر را در شمارگان محدود، بصلاح می‌شمارد، ولی آنچه سعی کردم ذکر کنم مربوط به مواردی بوده که اصلاً قابل چاپ نبوده است، چنانچه گاه مقاله‌ای را برای چاپ در آینه‌میراث نمی‌پسندیم، ولی در مجله علمی دیگر قابل چاپ تشخیص داده می‌شود که - علی‌ای حال - داوری در هر دو صورت با خوانندگان است.

